

Wrocław, dnia 7 września 2022 r.

Prof. dr hab. Jerzy Skorupka
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytetu Wrocławskiego

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Adrianny Niegierewicz-Biernackiej pt. „Ekspertyza prywatna w polskim procesie karnym”

I. Podstawę prawną do opracowania recenzji rozprawy doktorskiej mgr Adrianny Niegierewicz-Biernackiej pt. „Ekspertyza prywatna w polskim procesie karnym” stanowi uchwała Rady Dyscypliny Nauki Prawne Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 8 lipca 2022 r.

II. Rozprawa dotyczy następujących kwestii:

- wybór tematu rozprawy,
- zgodność treści rozprawy z jej tytułem,
- problem naukowy podlegający rozwiązaniu i cel rozprawy,
- koncepcja i systematyka rozprawy (ocena układu pracy, struktury podziału treści, kolejności rozdziałów, kompletności sformułowanych tez),
- dobór i wykorzystanie źródeł (materiału badawczego),
- wartość naukowa,
- strona formalna.

III. Uzasadniając wybór tematu rozprawy autorka wskazuje na występujące w praktyce stosowania prawa wątpliwości, co do wykorzystania ekspertyzy prywatnej w procesie karnym, które wystąpiły zwłaszcza po zmianie Kodeksu postępowania karnego ustawą z 27 września 2013 r., a także niedosyt opracowań naukowych dotyczących praktycznego wykorzystania rzeczonyj ekspertyzy oraz brak monograficznego opracowania tych zagadnień. Podkreśla zatem potrzebę analizy empirycznej przepisów postępowania normujących ekspertyzę prywatną, która poprzedzona musi być analizą dogmatyczną.

Zważyć więc należy, że dotychczas nie ukazało się monograficzne opracowanie ekspertyzy prywatnej, choć tej problematyce poświęcono kilka artykułów naukowych, a zwłaszcza obszerne opracowanie M. Kusak w Tomie VIII pt. Dowody Systemu Prawa Karnego Procesowego. Rację ma autorka, że wymienione opracowania zawierały teoretyczną (dogmatyczną) analizę wymienionych kwestii, bez uwzględnienia kwestii związanych z praktycznym stosowaniem przepisów o ekspertyzie prywatnej. Z tych względów należy uznać wybór tematu za trafny.

Należy mieć w polu widzenia, że ekspertyza prywatna odgrywa istotną rolę przede wszystkim w kontradiktoryjnym modelu procesu karnego, w którym strony prowadzą aktywną „walkę” procesową, odpowiadając w dużej mierze za wynik postępowania dowodowego. W takim modelu postępowania, ekspertyza prywatna może stanowić ważny element akcji oskarżycielskiej i obrończej prowadzonej przez podmioty nieinstytucjonalne (oskarżyciela posiłkowego lub prywatnego oraz oskarżonego). W inkwizycyjnym modelu procesu karnego, w którym podmioty nieinstytucjonalne odgrywają nieznaczną bądź znikomą rolę, znaczenie ekspertyzy prywatnej jest zdecydowanie mniejsze. Jeżeli po reformie prawa karnego procesowego przeprowadzonej ustawą z 27 września 2013 r., która wprowadziła wiele rozwiązań poszerzających pole sporności postępowania, procesowe znaczenie ekspertyzy prywatnej było stosunkowo duże, to cofnięcie tej reformy w 2016 r. znacznie ograniczyło procesowe znaczenie rzeczowej ekspertyzy.

Wymienione zmiany przepisów postępowania mają znaczenie dla badań dogmatycznych i empirycznych przeprowadzonych w recenzowanej pracy, gdyż wprowadzenie po 2016 r. w dziedzinie inkwizycyjnej rozprawy głównej oraz systematyczne ograniczanie uprawnień oskarżonego znacznie zredukowało rolę i znaczenie ekspertyzy prywatnej w procesie karnym, zawężając tym samym pole badań dogmatycznych. Autorka miałaby więcej do powiedzenia, gdyby rozprawa odnosiła się do modelu procesu karnego ukształtowanego ustawą z 27 września 2013 r.

IV. Tytuł i temat rozprawy zostały jasno określone. Nie ma wątpliwości, co do przedmiotu rozprawy. Treść rozprawy jest zgodna z jej tytułem.

V. Deklarowanym celem rozprawy analiza „nierozstrzygniętych dotąd zagadnień związanych z ekspertyzą prywatną o znaczeniu teoretycznym i praktycznym” (s. 11). Innymi słowy, celem rozprawy jest diagnoza, analiza i próba rozwiązania spornych kwestii dotyczących ekspertyzy prywatnej.

VI. Głównym problemem badawczym jest ustalenie roli i znaczenia ekspertyzy prywatnej w procesie karnym, a także statusu prawnego eksperta (s. 12). Tak określony problem badawczy został uszczegółowiony za pomocą sześciu szczegółowych zagadnień podanych na s. 12. Dalej autorka wskazuje na dwie hipotezy podlegające zweryfikowaniu w prowadzonych badaniach dogmatycznych i empirycznych.

Do podanych wyżej kwestii należy zgłosić następującą uwagę. Wydaje się, że zasadniczym celem rozprawy powinna być analiza dogmatyczna (jurydyczna) ekspertyzy prywatnej, gdyż dopiero wtedy można zająć stanowisko odnośnie do kwestii spornych w nauce i praktyce stosowania prawa. Problemem badawczym powinno być zaś ustalenie statusu prawnego rzeczowej ekspertyzy oraz dopuszczalności jej wykorzystania w procesie karnym. Sformułowane hipotezy badawcze nie nasuwają krytycznych uwag.

VII. Rozprawa dotyczy prawa polskiego. Przedmiotem badań jest płaszczyzna normatywna dotycząca tytułowej instytucji procesowej, a także płaszczyzna stosowania przepisów prawa karnego procesowego odnoszących się do tej instytucji.

VIII. W realizacji celów pracy posłużono się metodą formalno-dogmatyczną sprowadzającą się do wykorzystania metody logiczno-językowej, polegającej na stosowaniu reguł egzegezy tekstów prawnych oraz metodą historyczną i prawnoporównawczą, a także metodą empiryczną, polegającą na przeprowadzeniu badań ankietowych wybranych grup respondentów. Analiza dogmatyczna badanych przepisów postępowania karnego została uzupełniona o analizę orzecznictwa Sądu Najwyższego i sądów powszechnych.

IX. Praca składa się z pięciu rozdziałów, w których omawiane są następujące kwestie: 1) Zagadnienia wprowadzające; 2) Ekspertyza prywatna w ujęciu historycznoprawnym i prawnoporównawczym; 3) Ekspertyza prywatna w świetle zasad procesu karnego; 4) Status eksperta prywatnego i ekspertyzy prywatnej w procesie karnym; 5) Wykorzystanie ekspertyzy prywatnej w procesie karnym. Wszystkie rozdziały podzielone zostały na mniejsze jednostki redakcyjne.

Merytoryczna część rozprawy poprzedzona jest „Wstępem” i „Wykazem skrótów”, a na końcu części merytorycznej zamieszczono „Wnioski końcowe” oraz wykaz wykorzystanej literatury oraz orzecznictwa sądowego, spis wykresów i tabel, a także wzory kwestionariuszy ankiet.

Wątpliwość budzi tytuł rozdziału pierwszego – „Zagadnienia wprowadzające”, co sugeruje niemerytoryczny charakter tej części pracy. Pożądane byłoby więc nadanie temu rozdziałowi innego tytułu.

Koncepcja pracy jest przemyślana. Jej układ, struktura podziału treści i kolejność rozdziałów są uzasadnione tokiem prowadzonych badań. Proporcje pomiędzy poszczególnymi częściami pracy są właściwe, uzasadnione omawianymi w nich zagadnieniami oraz ich znaczeniem dla tematu rozprawy. Sformułowane tezy są merytorycznie uzasadniane. Praca wraz z załącznikami liczy 384 strony.

X. Wykaz cytowanej literatury obejmuje 296 pozycji literatury polskiej, rosyjskiej, niemieckiej i angielskiej. Niektóre z tych prac zostały wykazane dwa, a nawet trzy razy. W pozycjach 49 i 50 została wykazana ta sama praca K. Eischaedta, *Znaczenie opinii prywatnej w postępowaniu karnym*, Prok. i Pr. 2014, nr 4. W pozycjach 54, 55 i 58 wykazano pracę A. Gaberle, *Dowody w sądowym procesie karnym*, Kraków 2007, a w pozycjach 56 i 59 pracę A. Gaberle, *Dowody w sądowym procesie karnym. Teoria i praktyka*, Warszawa 2010. W pozycjach 76, 78 i 79 zacytowano pracę E. Gruzy, *Przyczynę do zagadnienia dopuszczalności i wykorzystania „dowodów naukowych” w procesie karnym*, PS 1995, nr 7-8. W pozycjach 80 i 81 – podręcznik T. Grzegorzcyka, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2007, a w pozycjach 115 i 116 – książkę A. Klich, *Dowód z opinii biegłego w postępowaniu cywilnym. Biegły lekarz*, Warszawa 2016. W pozycjach 118 i 119 zacytowano pracę R. Kmieciaka, *Dowód ścisły w procesie karnym*, Lublin 1983, a w pozycjach 120, 121 i 122 artykuł R. Kmieciaka, *Kontrowersyjne unormowania w znowelizowanym kodeksie postępowania karnego*, Prok. i Pr. 2015, nr 1-2. W pozycjach 189, 190 i 191 wykazano ten sam komentarz R. Ponikowskiego i J. Zagrodnika; w pozycjach 243 i 244 tą samą książkę T. Tomaszewskiego, a w pozycjach 262-264 ten sam artykuł T. Widły. Pod numerami 276 i 277 podano tą samą książkę J. Wójcikiewicza, a pod numerami 281 i 282 ten sam komentarz W. Wróbla i A. Zolla.

Poza tym, w pozycji 196 błędnie wskazano autora rozdziału pt. *Szczególne rodzaje dowodów w Systemie Prawa Karnego Procesowego*, T. VIII pt. Dowody. Zamiast A. Sakowicz, prawidłowo powinno być J. Skorupka.

W wykazie orzecznictwa sądowego podano 165 orzeczeń sądów polskich i ETPCz oraz 3 raporty EKPCz.

XI. Przechodząc do merytorycznej oceny pracy należy powiedzieć, że w zasadzie nie rodzi ona większych uwag i wątpliwości. Warsztat naukowy pozwalający na przeprowadzenie badań dogmatycznych Autorka opanowała w wystarczającym stopniu. Sposób rozwiązania problemów naukowych, prowadzenia analiz językowych i wyprowadzania z nich wniosków, jest poprawny, oparty na własnych przemyśleniach, wsparty dorobkiem doktryny prawa karnego, prawa karnego procesowego i procesowego prawa cywilnego, a także orzecznictwem sądów polskich i ETPCz.

Zgłosić należy jednak następujące uwagi. W rozdziale pierwszym (s. 18) podano, że jego głównym celem jest ustalenie właściwego terminu dla nazwania autora ekspertyzy prywatnej i wytworu jego pracy. Rzecz w tym, że wymienione kwestie poruszane są także w rozdziale czwartym, w którym analizuje się status eksperta prywatnego i ekspertyzy prywatnej. Racja, że kwestie terminologiczne powinny być załatwione na początku pracy, aby nie było wątpliwości co do treści i znaczenia terminów występujących w pracy. Należało jednak rozważyć możliwość ujęcia w jednej jednostce redakcyjnej analizy jurystycznej tytułowej ekspertyzy, która w ocenianej pracy przeprowadzona została w dwóch miejscach.

Pożądanym byłoby również odniesienie się do cytowanych definicji tzw. dowodu prywatnego. Przytacza się wszak stanowiska A. Bojańczyka, G. Buconia, K. Dudki P. Kardasa i A. Ludwiczka bez żadnego komentarza i oceny ich zasadności. Tymczasem twierdzenie, że dowodem prywatnym jest środek dowodowy przeprowadzony przez podmiot prywatny wymaga zastrzeżenia, że w polskim procesie karnym czynności dowodowe przeprowadzane są wyłącznie przez organy państwa. Podmioty prywatne nie przeprowadzają dowodów, nie przesłuchują świadków, nie przeprowadzają okazania, oględzin, przeszukania ani innych czynności dowodowych. Podmioty prywatne nie przeprowadzają też „pozaprocesowych czynności dowodowych” (s. 24), gdyż czynności dowodowe przeprowadzane są w procesie przez organy procesowe. Inną kwestią jest poszukiwanie i utrwalanie informacji o faktach podlegających udowodnieniu za pomocą dowodów wnioskowanych przez podmioty nieinstytucjonalne (pokrzywdzonego, oskarżyciela posiłkowego i prywatnego, podejrzanego i oskarżonego). Taka działalność jest nie tylko dopuszczalna, ale wręcz pożądana, gdyż strona powinna wiedzieć, czy wnioskowany dowód jest zdalny do wykazania określonego faktu.

Wątpliwość budzi zdanie, że „podmiot sporządzający ekspertyzę powinien posiadać wiadomości specjalne w danej dziedzinie, winien posiadać zatem określone umiejętności, wiedzę i doświadczenie pozwalające mu na sporządzenie ekspertyzy. Dopiero wówczas, gdy warunek taki zostanie spełniony, zasadnym może być rozpatrywanie treści i znaczenia

ekspertyzy dla postępowania karnego” (s. 49). Jeżeli więc strona złoży wniosek o przeprowadzenie dowodu z treści ekspertyzy sporządzonej przez osobę, która nie spełnia wymienionych warunków, to wniosek nie zostanie uwzględniony, a ekspertyza nie będzie „rozpatrywana”?

W powyższej kwestii należy zatem odróżnić dopuszczalność dowodu od jego wiarygodności. Jeżeli wniosek dowodowy spełnia przesłanki określone w art. 170§1 KPK, powinien zostać uwzględniony, a wnioskowany dowód przeprowadzony. Dopiero wtedy możliwa jest ocena przeprowadzonego dowodu. Kwestia warunków, które musi spełniać ekspert ma więc znaczenie dla oceny wiarygodności przedłożonej ekspertyzy, a nie jej dopuszczalności.

Tożsame uwagi należy odnieść do zdania „przedłożenie ekspertyzy prywatnej [...] z zamiarem wykorzystania jej jako dowód może wywołać różne skutki. Nie oznacza to bynajmniej, że dokument taki zostanie automatycznie uwzględniony [...]” (s. 50). I w tym wypadku trzeba zaznaczyć, że przesłanki dopuszczalności dowodów zostały określone w art. 170§1 KPK. Jeżeli wniosek dowodowy spełnia te przesłanki, powinien być uwzględniony.

W rozdziale trzecim wątpliwość budzi utożsamianie „prawdy formalnej” z „prawdą sądową” (s. 100). Tymczasem nie są to terminy synonimiczne. Pierwsze z tych określeń należy zarezerwować dla ustaleń faktycznych dokonywanych zgodnie z legalną (ustawową) teorią dowodową. Zgodne z „prawdą formalną” jest zatem ustalenie dokonane na podstawie dowodów przeprowadzonych i ocenionych zgodnie z wymienioną teorią. Drugie z tych określeń należy zaś zarezerwować dla ustaleń faktycznych dokonanych na podstawie dowodów przeprowadzonych zgodnie z obowiązującą procedurą. Zgodne z „prawdą sądową” będzie więc ustalenie dokonane na podstawie dowodów uzyskanych z prawidłowo przeprowadzonych czynności dowodowych.

Wątpliwość budzi również zdanie „nie oznacza to, że decyzje procesowe oparte są na <niepewnych> ustaleniach faktycznych, bowiem ustalony stan faktyczny musi zostać udowodniony [...]” (s. 102). Autorce umknęło, że większość decyzji procesowych podejmowanych jest na podstawie domniemań faktycznych (prawdopodobieństwa wystąpienia określonych faktów). Tytułem przykładu należy podać decyzje o: wszczęciu postępowania, przedstawieniu zarzutów, stosowaniu środków zapobiegawczych, skierowaniu skargi publicznej. Udowodnienia i pewności wymagają zaś ustalenia zawarte w wyroku sądowym.

Do krytycznej uwagi skłania także stwierdzenie, że instytucja wezwania oskarżyciela publicznego do przedstawienia określonych dowodów, o której mowa w art. 396a KPK może

być wykorzystana do przedłożenia na rozprawie głównej ekspertyzy prywatnej (s. 109). Autorce umknęło, że podmiotem wezwania przez sąd jest wyłącznie oskarżyciel publiczny, który ewentualnie może przedłożyć opinię biegłego, ale nie ekspertyzę prywatną.

Razi też stwierdzenie, że ekspertyza prywatna może służyć wykazaniu naruszenia przepisu art. 201 KPK (s. 131). Za pomocą ww. ekspertyzy można wykazać wady opinii biegłego, co stanowi przesłankę do zastosowania przepisu art. 201 KPK.

Krytycznie należy odnieść się także do pominięcia Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/48 w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym, a zwłaszcza kwestii skuteczności działań (czynności) obrońcy.

W rozdziale czwartym niejasne jest stanowisko Autorki odnośnie do uznania ekspertyzy prywatnej za dowód ścisły. W jednym zdaniu stwierdza się, że ekspertyza prywatna stanowi dowód swobodny, a zatem taki, za pomocą którego nie wolno dowodzić winy oskarżonego, aby w innym zdaniu podać, że dowód z treści takiej ekspertyzy może dotyczyć informacji dotyczących winy lub niewinności oskarżonego; dowód z treści ekspertyzy może wszak dotyczyć faktów dowodowych istotnych dla określenia znamion danego przestępstwa (s. 219).

XII. Wartość merytoryczną rozprawy należy ocenić pozytywnie, pomimo opisanych wyżej błędów. Nie są one rażące i nie dyskwalifikują pracy.

Podzielić należy stanowisko Autorki dotyczące statusu prawnego ekspertyzy prywatnej i eksperta sporządzającego taką ekspertyzę. Żałować jednak należy, że wskazując na nikłe znaczenie rzeczowej ekspertyzy w obowiązującym modelu procesu karnego, Autorka nie podjęła próby oceny tego modelu. Pożądane byłoby również sformułowanie wniosków *de lege ferenda* przez pryzmat rozwiązań modelowych. Choć zgłoszone postulaty (s. 331-335) nie budzą krytycznych uwag, to brakuje ukazania ich wpływu na ustawowy model procesu karnego, związku z zasadami procesowi, uprawnieniami stron procesowych oraz gwarancjami rzetelnego procesu i prawidłowego wymiaru sprawiedliwości.

Niekwestionowaną wartością pracy są przeprowadzone badania empiryczne wskazujące na rolę i znaczenie ekspertyzy prywatnej w praktyce stosowania prawa.

XIII. Formalna strona pracy nie budzi zastrzeżeń, choć występują błędy literowe, a także błędy stylistyczne. Krytycznie należy ocenić wykaz cytowanej literatury, ze względu na liczne powtórzenia, co podkreślono w recenzji.

XIV. W konkluzji należy podnieść, że Autorka przedstawił dzieło stanowiące monograficzne opracowanie tematu ważnego z naukowego punktu widzenia. Recenzowana rozprawa stanowi rzetelne studium tytułowego zagadnienia w prawie karnym. Ogólna i ostateczna ocena recenzowanej rozprawy jest pozytywna. Z wymienionych względów wyrażam stanowisko, że rozprawa mgr Adrianny Niegierewicz-Biernackiej pt. „Ekspertyza prywatna w polskim procesie karnym” prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydatki w dyscyplinie naukowej prawo oraz umiejętność prowadzenia przez nią pracy naukowej.

Wyrażam zatem końcową opinię, że recenzowana rozprawa doktorska mgr Adrianny Niegierewicz-Biernackiej pt. „Ekspertyza prywatna w polskim procesie karnym” spełnia wymogi określone w art. 187 ust. 1 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i stanowi podstawę dopuszczenia kandydatki do dalszych etapów w przewodzie doktorskim.